

Asia: VN/25041/2020

Henkilötunnusjärjestelmän uudistamista koskevat säädös- ja muut ehdotukset

Luonnos hallituksen esitykseksi

Yleiset huomiot esityksen tavoitteista

Tasa-arvovaltuutettu vastaa saamaansa lausuntopyyntöön toimivaltansa mukaisesti sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, tasa-arvolaki) tarkoituksena on estää sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Säännökset sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvasta syrjinnästä ovat tasa-arvolaisia erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kuten transihmisten ja intersukupuolisten suojelemiseksi syrjinnältä.

Tasa-arvolain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Tasa-arvolain 6 c §:n mukaan viranomaisten tulee lisäksi ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa ehdotusta muuttaa henkilötunnuksen rakenne sukupuolineutraaliksi.

Huomiot mahdollisuuteen saada henkilötunnus jo Suomessa oleskeluun oikeuttavaa lupaa tai rekisteröintiä koskevan hakemuksen perusteella (1. lakiehdotuksen 9 ja 22.2 §)

-

Huomiot mahdollisuudesta tallettaa ulkomaalaisen henkilön tiedot väestötietojärjestelmään ulkoisen palveluntarjoajan oleskelulupa-asiassa tekemän henkilöllisyydestä varmistumisen perusteella (1. lakiehdotuksen 22.3 §)

-

Etärekisteröintimenettelyä koskevat huomiot (1. lakiehdotuksen 9 a–9 d ja 34 a §)

-

Sukupuolineutraalia henkilötunnusta koskevat huomiot

Sukupuolitiedon sisältyminen henkilötunnukseen ja tämän tiedon tarpeettoman laaja käyttö altistaa sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvalla syrjinnälle.

Kuten esityksessä tuodaan esille, henkilötunnusta käytetään sen ensisijaisen käyttötarkoituksen, henkilön yksiselitteisen yksilöinnin, lisäksi monissa asiointitilanteissa usein apuna henkilön tunnistamiseen. Henkilöllisyyden varmistamistarkoituksessa henkilötunnusta tai henkilötunnuksen loppuosaa saatetaan siis kysyä asiointissa. Vastaavasti henkilötunnuksen loppuosan sisältämälle sukupuolitiedolle on annettu merkitystä henkilön tunnistamisessa, vaikei naiseksi tai mieheksi tunnistaminen olisi tarpeellista.

Nykyinen henkilötunnukseen sisältyvä sukupuolitieto ja tiedon automaattinen käsittely voi lisäksi altistaa laajemmin henkilön sukupuoleen perustuvalla syrjinnälle. Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että yhä useammalla toimialalla päätöksentekoa on automatisoitu. Sukupuolineutraalin henkilötunnuksen käyttö saattaa vähentää sukupuoleen liittyvän algoritmisen automaattisen päätöksenteon syrjivyyttä.

Sukupuolen ilmeneminen henkilötunnuksesta aiheuttaa erityisesti ongelmia niille, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu eivät vastaa heidän oikeudellista sukupuoltaan. Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että muutos ennaltaehkäisee erityisesti sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää, vähentää henkilöiden väärinsukupuolittamista sekä parantaa transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden yksityisyydensuojaa.

Kun henkilötunnuksesta poistetaan sukupuolimerkintä, etuna on myös se, että transsukupuoliset eivät enää tarvitse uutta henkilötunnusta sukupuolen vahvistamisen yhteydessä eikä heidän tarvitse uusia sen vuoksi esimerkiksi työ- ja opiskelutodistuksiaan. Toisaalta sukupuolineutraali henkilötunnus on tarkoitus ottaa käyttöön vasta vuoden 2027 alusta. Siksi jatkossakin niillä henkilöillä, jotka ovat saaneet henkilötunnuksen ennen vuotta 2027, säilyy tarve vaihtaa henkilötunnus, jos he kokevat kuuluvansa toiseen sukupuoleen kuin mihin heidät on merkitty.

Henkilötunnuksen nyky rakenne sisältää sukupuolitiedon, joka on joko nainen tai mies. Vaikka tätä juridiseksi sukupuoleksi kutsuttua sukupuolitietoa ei enää tulevaisuudessa näkyisi henkilötunnuksesta, on toisaalta tärkeää, että sukupuoli-identiteetti on edelleen tallennettuna esimerkiksi väestötietojärjestelmässä ja tieto ovat käytettävissä niissä tilanteissa, joissa se perustellusti tarvitaan.

Esityksessä on todettu, että muutos vaikuttaisi niiden organisaatioiden menettelytapoihin ja tiedonhallintaan, joilla on edelleen tarve käsitellä ihmisten sukupuolیتietoja. Käytännössä näiden yksityisten ja julkisten organisaatioiden olisi tehtävä tietojärjestelmiinsä sellaiset muutokset, joiden myötä sukupuolیتieto vastaanotettaisiin ja muuten käsiteltäisiin henkilötunnuksesta erillisenä tietona. Esityksen mukaan tämä tarkoittaisi tyypillisesti lähinnä erillisen tietokentän luomista tietojärjestelmiin sukupuolta koskevalle tiedolle. Tasa-arvovaltuutettu pitää hyvänä, että ehdotetun muutoksen myötä organisaatiot arvioisivat tarkemmin, edellyttääkö organisaation toiminta rekisteröidyn henkilön sukupuolیتiedon käsittelyä.

Juridista sukupuolta koskeva tieto luovutettaisiin vuodesta 2027 alkaen väestötietojärjestelmästä VTJ-lain 4 luvussa säädettyjä periaatteita noudattaen erillisenä tietona.

Kuten esityksessä todetaan, moni yksityisen ja julkisen sektorin organisaatio ja niiden käyttämä tietojärjestelmä lukee henkilön syntymäajan ja sukupuolen suoraan henkilötunnuksesta. Toisaalta esityksessä todetaan, että moni sukupuolیتietoa toiminnassaan käsittelevä organisaatio ei tälläkään hetkellä lue tietoa henkilötunnuksesta, vaan käsittelee sukupuolیتietoa jo nyt kokonaan erillisenä tietona. Esityksessä ei kuitenkaan tuoda esille, miten eri organisaatiot päättelevät tai saavat tiedon henkilön sukupuolesta silloin, kun tieto ei perustu henkilötunnukseen.

Esimerkiksi Puolustusvoimat määrää miespuoliset Suomen kansalaiset vuosittain osallistumaan kutsuntoihin automaattisesti henkilötunnuksen sukupuolیتiedon perusteella. Lisäksi esityksessä korostetaan erityisesti terveydenhuollon ja vakuutusalan tarvetta sukupuolیتiedolle. Esityksen valmistelun yhteydessä toteutetussa kyselyssä myös yritysten ja oppilaitosten tarve käsitellä työntekijöiden ja opiskelijoiden sukupuolیتietoa lakisäätöisten tehtävien toteuttamiseksi nousi laajasti esiin.

Tasa-arvovaltuutettu kiinnittää huomiota tältä osin siihen, ettei esityksessä ole yksiselitteisesti todettu, missä tapauksissa organisaatiot voivat itse määrittellä erillisen sukupuolta koskevan tietokentän ja siihen syötettävän tiedon. Milloin organisaatioilla on mahdollisuus itse määrittellä ja päättää, koskeeko sukupuolیتieto juridista, väestörekisteriin merkittyä sukupuolta, vai voiko sukupuolیتieto perustua joissain tapauksissa esimerkiksi itsemäärittelyyn.

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä tässä yhteydessä muistuttaa, että henkilön juridinen sukupuolیتieto ei ole arkaluontoinen henkilötieto. Sen sijaan tieto henkilön transtaustasta, sukupuolen vahvistamisesta ja kuulumisesta sukupuolivähemmistöön on yksityisyyden suojan piiriin kuuluvaa tietoa.

Esityksessä tuodaan esille tasa-arvolaisissa säädetty tilastointi- ja raportointivelvoitteet, jotka edellyttävät sukupuolیتiedon merkitsemistä työnantajien ja oppilaitosten henkilörekistereihin. Tiedot sukupuolesta ovat tärkeitä seurattaessa naisten ja miesten asemaa yhteiskunnassa ja

suunniteltaessa ja toteutettaessa tämän pohjalta yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä. Tietoja sukupuolesta tarvitaan myös edistettäessä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työpaikoilla, oppilaitoksissa ja viranomaisten toiminnassa.

Uutta yksilöintitunnusta koskevat huomiot

-

Muut hallituksen esitystä ja alustavaa asetuseronnosta koskevat huomiot

-

Kysymys vain ministeriöille: Seuraako esitykseen sisältyvistä muutosehdotuksista muutostarpeita hallinnonalanne lainsäädäntöön? Jos kyllä, mihin lakeihin muutoksia on tarpeen tehdä ja onko muutokset tarpeen sisällyttää esitykseen liitelakeina?

-

Informaatio-ohjauksen suunnitelma

Ovatko toimenpidesuosituksat oikean suuntaisia? Mitä pidätte erityisen hyvänä tai mitä pidätte tarpeettomana?

-

Millä muilla toimenpiteillä henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä sähköisessä asiointissa, käyntiasioinnissa ja puhelinasioinnissa?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tai ohjeistuksia tunnistatte eri toimialoilla tai palveluissa, jotta henkilötunnuksen kysymistä ainoana tunnistustapana voitaisiin ehkäistä?

-

Mitä säädösmuutostarpeita tunnistatte, että tunnistustapahtuma olisi tarpeeksi luotettava palvelutapahtumaan nähden ja näettekö tarvetta velvoittaa laajemmin vahvan sähköisen tunnistamisen käyttöön (millä toimialoilla, missä palveluissa)?

-

Henkilötunnuksen vaihtamiskynnyksen madaltamista koskeva arviomuistio

Kommentit muistioon

-

Maarianvaara Jukka
Tasa-arvovaltuutettu

Rantala Marjo
Tasa-arvovaltuutettu